

ملاحظات کشاورزان در تنظیم الگوهای کشت سالانه در استان کردستان

پروژه توجیهی، کارشناس ارشد توسعه روستایی و محقق مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی کردستان

جهت ارائه در اولین هم اندیشی الگوی کشت محصولات زراعی و باغی کشور، مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهیه بذر و نهال، سوم و چهارم دی ماه ۱۳۸۷

۲- فراوانی اولیوهای سوم و چهارم در تعیین الگوهای کشت سالانه

عوامل مربوط به تعیین الگوی کشت به عنوان اولویت سوم، معادل ۲۲٪ درصد از کل ملاحظات را شامل می شود. همانند اولویت دوم، در این قسمت نیز سه عامل الگو به تجربه شخصی، پیش بینی بازار و عادت در تولید جزء مهمترین ملاحظات هستند. این سه فاکتور جمعاً نزدیک به ۵۲ درصد از عوامل را شامل می شوند ولی نسبت به اولویت دوم از اهمیت آنها به میزان ۲۶ درصد کاسته شده است. اهمیت عوامل توجه به نیاز خود مصرفی، محدودیت آب و رعایت نئوب در این اولویت افزوده شده است. با اینحال ملاحظات مربوط به خرید تضمینی، رعایت نئوب و نوسه امراض در رده های آخر قرار دارند. در اولویت چهارم سهم عوامل به ۱۷٪ درصد کاهش پیدا می کند. استفاده از اطلاعات موجود در این مرحله بیشترین اهمیت را داشته و عادت در تولید نیز در رده دوم قرار دارد. در این مرحله اهمیت ملاحظات همانند نیاز خود مصرفی، الگو به تجربه شخصی، دانش شخصی و نوسه امراض تقریباً برابر است. در اولویت چهارم از اهمیت فاکتورهای اقتصادی بطور قابل توجهی کاسته می شود.

جدول شماره سه، فراوانی ملاحظات کشاورزان به عنوان اولویت سوم و چهارم در استان کردستان در سال زراعی ۱۳۸۳-۲

اولویت سوم			اولویت چهارم		
ملاحظات	فراوانی	درصد	ملاحظات	فراوانی	درصد
الگو به تجربه شخصی	۷۹	۲۲٪	استفاده از اطلاعات موجود	۲۱	۲۰٪
پیش بینی بازار	۲۰	۱۳٪	عادت در تولید	۲۳	۱۹٪
عادت در تولید	۲۰	۱۰٪	نیاز خود مصرفی	۲۲	۱۸٪
نیاز خود مصرفی	۲۰	۱۰٪	الگو به تجربه شخصی	۲۲	۱۷٪
استفاده از اطلاعات موجود	۲۹	۱۰٪	دانش شخصی	۲۲	۱۰٪
دانش شخصی	۲۵	۸٪	نوسه امراض	۲۱	۱۰٪
محدودیت آب	۲۰	۶٪	پیش بینی بازار	۱۸	۸٪
توجه به خرید تضمینی	۱۵	۵٪	توجه به خرید تضمینی	۱۳	۶٪
رعایت نئوب	۱۱	۳٪	محدودیت آب	۲	۰٪
نوسه امراض	۹	۳٪	رعایت نئوب	۲	۰٪
کل	۳۵۸	۹۰٪	کل	۲۰۲	۱۰۰٪

با مشاهده جدول می توان اینگونه برداشت کرد که در استان کردستان اهمیت ملاحظات مربوط به محیط اقتصادی برای کشاورزان در اولویت زیادی قرار دارد. به تدریج که از اهمیت اولیوهای کاسته می شود، سایر ملاحظات که عمدتاً غیر اقتصادی هستند جای آنها را می گیرند. به نظر می رسد نکته مهم این باشد که توجه بیشتر به عوامل اقتصادی نسبت به عوامل غیر اجتماعی، فرهنگی و حتی روانشناختی در نهایت به زیادهای زیست محیطی منجر نشود.

چکیده

ترکیب و الگوی کشت محصولات در درون سیستمهای تولیدی از ارکان اساسی تولید به شمار می رود. کشاورزان معمولاً الگوهای کشت سالانه را بر مبنای برخی ملاحظات طراحی می کنند. شناسایی اینگونه ملاحظات با عوامل قابل توجه می تواند در برنامه ریزی های توسعه پایدار کشاورزی موثر باشد. در این تحقیق که داده های آن مربوط به سال زراعی ۱۳۸۳-۲ است، ملاحظات کشاورزان استان کردستان در تنظیم الگوهای کشت سالانه مورد شناسایی و بررسی قرار گرفت. اطلاعات مورد نیاز از ۲۹۱ کشاورز و از طریق تکمیل پرسشنامه جمع آوری گردید. نتایج بدست آمده نشان می دهد که به ترتیب فراوانی ملاحظات از قبیل الگو به تجربه شخصی، توجه به خرید تضمینی، پیش بینی بازار، عادت در تولید، استفاده از اطلاعات موجود و نیاز خود مصرفی با اولیوهای متفاوت، جزو مهمترین موارد موثر در تنظیم الگوهای زراعی است. یافته های تکمیلی نیز نشان می دهد که این ملاحظات با برخی از ابعاد اقتصادی- اجتماعی زندگی کشاورزان همانند مبادله اقتصادی یا نواحي همجوار، داشتن حداقل یک نقش اجتماعی، تمایل به همکاری در نزد کشاورزان و رعایت نوسه های کارشناسان و مروجین دارای ارتباط معنی داری است.

مقدمه

ساری از مسائل اقتصادی و غیر اقتصادی بخش کشاورزی در ترکیب و الگوهای کشت نمایان می شود. در واقع تصمیم گیری کشاورز برای تعیین اینگونه ترکیبها را می توان بلاخوردی نسبت به محیط تولید دانست. بر اساس ادبیات موجود و همچنین مطالعات انجام شده در زمینه توسعه کشاورزی این موضوع آشکار می شود که الگوهای کشت علاوه بر اینکه تحت تأثیر فاکتورهای اقتصادی قرار دارند، از عوامل اجتماعی، سیاسی و حتی روانشناختی منحصر به محیط تولید نیز تحت تأثیر می کنند.

برای آشنایی با مناهیم مربوط به ترکیب و الگوی کشت، بهتر است که آرا را در قالب سیستم زراعی بررسی نمود. سیستم زراعی عبارتست از کشت منتر تک و همگام گیاهی که به وسیله جاشه بهره بردار انتخاب و با استفاده از آبش زمین و با از راه بکاربردن تکنیک های مبتنی بر کشت گیاهان در جهت بهره گیری کلی از زمین تکثیر داده می شوند (رفعی، ص ۱۲۵). سیستمهای زراعی بر اساس برخی نیازها به وقوع می پیوندند و اغلب شرایط اقلیمی محدود کننده آنها هستند. امیدینک به نقل از داکهام و سلیطه، در تعیین جایگاه سیستم های زراعی توضیح می دهد که نواحي مانند تراکم جمعیت، وضعیت توسعه، مشکلات معنی، نئوب آب و هوایی و میزان دسترسی به بازار در شکل گیری آنها مؤثرند (امیدینک، ص ۱۲۵). امیدینک در این حال به این موضوع اشاره می کند که سیستمهای زراعی خود به دو دسته اصلی و فرعی تقسیم می شوند.

مواد و روشها

این تحقیق از نوع همبستگی و گذشته نگر است که داده های آن از طریق پیمایش جمع آوری گردید. جاشه آماری این تحقیق شامل کلیه کشاورزان کردستانی است که در سال زراعی ۱۳۸۳-۲ کشت نموده اند. این تعداد ۲۲۸۵۱ نفر بودند. از این عدد ۲۶۰ نفر به عنوان حجم نمونه برگزیده شدند. با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای بخش مرده ده از شهرستان سنقر، بخش بلاخ از شهرستان دهگلان و بخشهای دزج و کامشوران از شهرستان قروه انتخاب شدند. اطلاعات مورد نیاز از طریق تکمیل پرسشنامه جمع آوری گردید. یک مورد از پرسشنامه ها به دلیل نقص در تکمیل حذف گردید. یکمک نرم افزار SPSS و با استفاده از جدول فراوانی، جداول تکاملی، شریب همبستگی کای اسکور و وی کریر داده ها تحلیل شدند.

نتایج

۱- فراوانی ملاحظات کشاورزان در تعیین الگوی کشت

بر اساس پاسخهای چندگانه مشخص گردید که الگو به تجربه شخصی، توجه به خرید تضمینی، پیش بینی بازار و عادت در تولید چهار ملاحظه مهم هستند. این فاکتورها باهم حدود ۶۷ درصد از ملاحظات را در میان کشاورزان استان کردستان تشکیل می دهند. همچنین کشاورزان استان کردستان در تشکیل الگوهای کشت سالانه خود به عواملی مانند استفاده از دانش شخصی، نوسه امراض، محدودیت آب و رعایت نئوب توجه به نسبت کمتری دارند. این وضعیت نشان می دهد که به احتمال زیاد، کشاورزان کردستانی برای تعیین ترکیب کشتهای سالانه خود بیشتر به عوامل اقتصادی محیط تولید توجه دارند.

جدول شماره یک، فراوانی ملاحظات کشاورزان در تعیین الگوهای کشت سالانه در استان کردستان در سال زراعی ۱۳۸۳-۲

ملاحظات	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
الگو به تجربه شخصی	۳۵۸	۲۱٪	۲۱٪
توجه به خرید تضمینی	۲۲۸	۱۹٪	۴۰٪
پیش بینی بازار	۱۲۰	۱۳٪	۵۳٪
عادت در تولید	۱۹۱	۱۸٪	۷۱٪
استفاده از اطلاعات موجود	۱۱۹	۱۰٪	۸۱٪
نیاز خود مصرفی	۹۶	۸٪	۸۹٪
دانش شخصی	۷۲	۶٪	۹۵٪
نوسه امراض	۲۲	۳٪	۹۸٪
محدودیت آب	۲۰	۲٪	۱۰۰٪
رعایت نئوب	۲۱	۱٪	۱۰۰٪
کل	۱۱۸۸	۱۰۰٪	

۲- فراوانی اولیوهای اول و دوم در تعیین الگوهای کشت سالانه

اولویت اول در تعیین الگوی کشت ۲۰٪ درصد از کل عوامل مورد توجه کشاورزان را تشکیل می دهد. توجه به خرید تضمینی مهمترین عامل مورد توجه کشاورزان در ترکیب کشتهای سالانه به عنوان اولویت اول است. الگو به تجربه شخصی، پیش بینی بازار و نیاز خود مصرفی در رده های دوم تا چهارم قرار دارند. به نظر می رسد در استان کردستان، کشاورزان در تعیین الگوهای کشت سالانه خود، توجه زیادی به ملاحظات اقتصادی دارند و این وضعیت از بعد مسائل زیست محیطی ناموفقیتانند می باشد.

۲۸٪ درصد از ملاحظات کشاورزان نیز مربوط به اولویت دوم است. در این اولویت، الگو به تجربه شخصی مهمتر از بقیه است. پیش بینی بازار و عادت در تولید در رده دوم و سوم قرار دارند. این سه عامل حدود ۷۰ درصد از ملاحظات کشاورزان را به عنوان اولویت دوم شامل می شود. در رده سوم، ملاحظات همانند پیش بینی بازار، عادت در تولید، استفاده از اطلاعات موجود و دانش شخصی نسبت به اولویت اول افزایش و از اهمیت عواملی مانند خرید تضمینی و نیاز خود مصرفی کاسته می شود.

جدول شماره دو، فراوانی ملاحظات کشاورزان به عنوان اولویت اول و دوم در استان کردستان در سال زراعی ۱۳۸۳-۲

اولویت اول			اولویت دوم		
ملاحظات	فراوانی	درصد	ملاحظات	فراوانی	درصد
توجه به خرید تضمینی	۱۸۹	۵۲٪	الگو به تجربه شخصی	۱۰۳	۳۰٪
الگو به تجربه شخصی	۵۳	۱۴٪	پیش بینی بازار	۷۶	۲۲٪
پیش بینی بازار	۳۶	۱۰٪	عادت در تولید	۵۷	۱۶٪
نیاز خود مصرفی	۲۵	۷٪	استفاده از اطلاعات موجود	۲۸	۸٪
استفاده از اطلاعات موجود	۲۱	۵٪	دانش شخصی	۲۵	۷٪
عادت در تولید	۲۱	۵٪	نیاز خود مصرفی	۱۷	۵٪
محدودیت آب	۱۰	۳٪	نوسه امراض	۱۳	۳٪
رعایت نئوب	۳	۰٪	توجه به خرید تضمینی	۱۱	۳٪
دانش شخصی	۱	۰٪	محدودیت آب	۲	۰٪
کل	۳۵۹	۹۰٪	کل	۳۳۸	۱۰۰٪

بحث و نتیجه گیری

برای تعیین الگوی کشت سالانه، کشاورزان به فاکتورهای مهمی توجه دارند که با محیط تولید و پیرامون آن در ارتباط است. این عوامل معمولاً در نقش فاکتورهای تأثیر گذار در فرآیند توسعه کشاورزی نیز ظاهر می شوند. نتایج این بررسی نشان داد که در استان کردستان، کشاورزان برای کشت های سالانه خود و چگونگی ترکیب آنها ملاحظات را در نظر دارند. این عوامل برای اولیوهای مهمتر گرایش صرفاً اقتصادی و برای اولیوهای کم اهمیت تر گرایش غیر اقتصادی دارند. توجه به خرید تضمینی و پیش بینی بازار نمونه ای از این عوامل به شمار می روند. همچنین مشخص گردید فاکتورهای دیگری مانند مبادله اقتصادی یا نواحي همجوار، داشتن حداقل یک نقش اجتماعی، تمایل به همکاری در نزد کشاورزان و رعایت نوسه های کارشناسان و مروجین با این ملاحظات مرتبط هستند.

توجه خاص به مکانیسمهای شکل گیری ترکیب کشت محصولات به ویژه الگوهای سالانه ضروری و مهم می باشد. با سوق دادن برخی از این تصمیم گیریها به سمت تشکیل الگوهای پهن تولید که مطابق با اهداف توسعه پایدار کشاورزی باشند، می توان چشم انداز مناسبی را برای بخش کشاورزی استان ترسیم نمود. از طریق گسترش دادن فرصت برای مشارکت بیشتر کشاورزان در برنامه های توسعه می توان نقشهای اجتماعی بیشتری را به آنان محول نمود. کشاورزان که دارای نقشهای اجتماعی هستند، معمولاً ملاحظات را مد نظر دارند که صرفاً اقتصادی نبوده و احتمالاً در مسیر توسعه همه جانبه قرار دارند. همچنین با تقویت آموزشهای ترویجی مناسب می توان به نتایج مشابهی دست یافت. تقویت نقش کشاورزان پیشرو و مددکاران ترویجی به گونه ای که روحیه همکاری بیشتر کشاورزان را نوام با ملاحظات کیفی محور در آنان تقویت نماید نیز قابل پیشنهاد است.

فهرست منابع

- ۱- امیدینک، سی. آر، دیلیو، ۱۳۷۷، مقدمه ای بر سیستم های کشاورزی، ترجمه داور خلیلی و همکاران، نشر آموزش کشاورزی.
- ۲- درویش، م، ۱۳۷۷، چفرهای انسانی، ترجمه سرویس مهملی، انتشارات رایزن.
- ۳- رفعی، ی، ۱۳۷۷، سیر اندیشه در قلمرو جغرافیای انسانی، انتشارات دانشگاه تبریز.
- 4- Culas, R and M, Mahandraragab, 2005, Causes of Diversification agriculture overtime, 17th congress of the EAEE.
- 5- Houlet, D, 2003, Formulating indicators for Rural Livelihood, Agriculture and rural development research centre, university of Fort hare, South Africa.